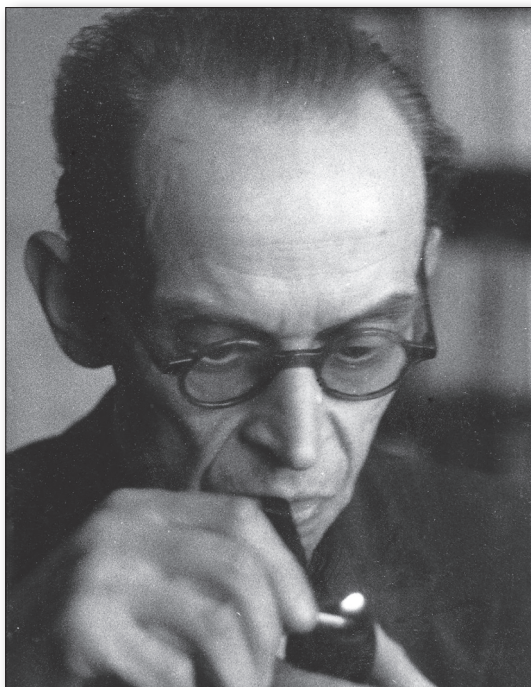

KONSTANTY GRZYBOWSKI

(1901–1970)

Konstanty Grzybowski urodził się 17 lutego 1901 roku w Zatorze, w powiecie oświęcimskim, jako syn Stefana i Zofii z domu Korczyńskiej. Ojciec Konstantego był lekarzem. Edukację na poziomie średnim odbywał Konstanty w latach 1911–1920 w Krakowie, uczęszczając do Gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego. Maturę zdał w 1920 roku. Następnie studiował prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim, uczestnicząc w seminariach znakomych profesorów: Stanisława Estreichera, Michała Rostworowskiego, Władysława L. Jaworskiego. Twórczość tego ostatniego była źródłem refleksji Grzybowskiego przez całe życie.

Studia ukończył w 1924 roku. Napisawszy pod kierunkiem profesora Estreichera rozprawę *Rozwój historyczny unitaryzmu i federalizmu w Niemczech* (Archiwum UJ WP II 514), uzyskał w roku 1927 doktorat z prawa państwowego.

Grzybowski związał się na stałe z Krakowem – rodzinie i zawodowo. W 1927 roku ożenił się z Krystyną Estreicherówną. W latach 1924–1928 odbywał aplikację, a następnie – po zdaniu egzaminu referendarskiego (1928) – został referendarzem (1928–1933) w Oddziale Prokuraturii Generalnej w Krakowie. Potem pracował jako adwokat-radca prawny w zarządzie miejskim Krakowa. Prowadził także działalność dydaktyczną, naukową oraz polityczną. Wykładał teorię państwa i prawo konstytucyjne w krakowskim Instytucie Administracji Gospodarczej (1928–1929).

W dwudziestoleciu międzywojennym należał obok Macieja Starzewskiego i Mariana Z. Jedlickiego do pokolenia młodych uczonych, skupionych wokół afiliowanej przy Wydziale Prawa UJ Szkole Nauk Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego (SNP UJ, 1920–1949). Dyrektorem tej placówki był prof. Michał Rostworowski, a do grona prekursorów krakowskich nauk politycznych należeli między innymi mentorzy młodego Konstantego Grzybowskiego: wspomniani już Władysław L. Jaworski i Stanisław Estreicher. Byli wraz z bratem Stefanem absolwentami pierwszego rocznika SNP UJ, a Konstanty został jej wykładowcą. Przez jedenaście lat nieprzerwanie od roku szkolnego 1928/1929 do wybuchu II wojny światowej wykładał geopolitykę. Był to przedmiot autorski, zawierający bardzo szeroką wiedzę teoretyczną, w którym Grzybowski odwoływał się do dorobku nauki francuskiej i krytycznie analizował deterministyczne koncepcje niemieckie, używając metod statystycznych. W części szczegółowej pokazywał mocarstwa – globalnych graczy geopolitycznych, a także przyglądał się rodzącym się wówczas ustrojom totalitarnym. W latach 1929–1930 prowadził w Berlinie badania naukowe nad ustrojem Republiki Weimarskiej.

Grzybowski aktywnie uczestniczył w życiu politycznym, sprawując funkcje sekretarza liberalno-konserwatywnego Stronnictwa Prawicy Narodowej (1926–1929) oraz zastępcy redaktora naczelnego krakowskiego „Czasu” (1933–1934). Światopoglądowo jego profil kształtowały tradycje krakowskiej szkoły historycznej, w szczególności zaś poglądy Michała Bobrzyńskiego i Stanisława Estreichera. Odszedł z redakcji „Czasu”, sprzeciwiając się opublikowaniu listu pasterskiego Episkopatu przeciwko masonerii.

W zamieszczonym na łamach „Czasopisma Prawno-Historycznego” (dalej: CPH) w roku 1996 (t. 48, z. 1–2) przez historyka państwa i prawa Juliusza Bardacha liście z 4 lutego 1946 roku Grzybowski podkreślał swe związki z tradycją „legionową”, uważając, że przewrót majowy w 1926 roku wprawdzie ocalił Polskę od „dyktatury endecko-piastowskiej”, ustanowił jednak „dyktaturę policyjno-biurokratyczną”, natomiast konstytucja kwietniowa z 1935 roku nie była „faszystowska”, stanowiąc wyraz „[...] połączenia pewnych zasad demokratycznych z pewnymi zasadami ustrojowymi, bardzo staroświeckimi, bo z pierwszej połowy XIX wieku” (s. 131).

Po roku 1935 oddalił się od sanacji, w której nasilały się cechy autorytarnej władzy. Jemu odpowiadał model efektywnej władzy połączonej z parlamentaryzmem.

W latach 1939–1945 wykonywał zawód adwokata w Krakowie.

Po roku 1945, w nowej rzeczywistości politycznej Grzybowski uważał za możliwe zachowanie własności prywatnej i jej równoprawny status z własnością społeczną. Sądził także, że system demokracji ludowej w Polsce będzie kompromisem w stosunku do demokracji liberalnej. Z końcem 1945 roku nawiązał współpracę z krakowskim tygodnikiem „Odrodzenie”. Na jego łamach postulował poszerzenie zakresu kontroli w Polsce. Nawiązał również współpracę z redakcją „Kuźnicy”, występując tam z koncepcją ustanowienia Trybunału Konstytucyjnego. W 1946 roku wstąpił do Polskiej Partii Socjalistycznej, uczestnicząc w opracowaniu „małej konstytucji” oraz projektu nowej konstytucji. Napisał *Statut partii politycznych* dla Związku Parlamentarnego Polskich Socjalistów. Zaproponował ponadto utworzenie Rady Politycznej, która koncesjonowałaby tworzenie i funkcjonowanie partii politycznych. Koncepcja ta miała niewątpliwie charakter antytotalitarny.

Od listopada 1945 roku Grzybowskiemu powierzono pełnienie obowiązków profesora na Uniwersytecie Jagiellońskim, w Katedrze Prawa Politycznego na Wydziale Prawa. 12 czerwca 1946 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym prawa politycznego, został także kierownikiem Katedry Prawa Państwowego, a następnie kierował Zespołem Katedr Teorii Państwa i Prawa oraz Prawa Państwowego. Krótko wykładał w reaktywowanej w 1946 roku Szkole Nauk Politycznych UJ przedmiot „Ustrój Związku Radzieckiego”, czyniąc to według wzorców wypracowanych w dwudziestolecium międzywojennym. W latach 1948–1951 pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa. Uczestniczył też w pracach komisji resortowych działających w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego.

Profesorem zwyczajnym został w 1959 roku, zaś trzy lata później (1962) kierownikiem utworzonej z jego inicjatywy Katedry Historii Doktryn Politycznych i Prawnych. Od 1962 roku pracował także w Instytucie Historii PAN. W roku 1969 został członkiem korespondentem PAN. Był ponadto członkiem krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych, takich jak Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych, Société Jean Bodin oraz Institut International de Philosophie Politique.

Pracę naukową zainicjował artykułem *Kilka uwag o teorii prawa prof. Władysława Leopolda Jaworskiego*, opublikowanym w książce *Prace z dziedziny teorii*

prawa, wydanej w 1925 roku przez W.L. Jaworskiego. Do 1939 roku ogłosił drukiem prace poświęcone głównie problematyce prawno-ustrojowej. W artykule *Treść i forma Regulaminu Parlamentarnego na tle Konstytucji marcowej*, zamieszczonym w 1928 roku w „Przeglądzie Prawa i Administracji imienia Ernesta Tilla” (z. 4), wyrażał pogląd o konieczności przyjęcia ustawowej formy regulaminu parlamentarnego. W rozprawie *Dyktatura prezydenta Rzeszy. Studium nad art. 48, ust. II Konstytucji Weimarskiej i rozwojem państwa autorytatywnego w Niemczech*, która ukazała się w 1933 roku w „Czasopiśmie Prawnym i Ekonomicznym” (nr 2), analizował problematykę likwidowania w nich ustroju demokratycznego. W szczególności wykazał, że: „[...] konkretne stosunki polityczne Niemiec 1919–1932 doprowadziły do pewnej określonej interpretacji norm prawnych i praktyki konstytucyjnej i [...] ta praktyka konstytucyjna umożliwiła przejście od systemu demokracji parlamentarnej do systemu określonego jako demokracja autorytatywna [...]” (s. 360).

W monografii *Zasady konstytucji kwietniowej. Komentarz prawniczy do cz. 1 ustawy konstytucyjnej* (1937) Grzybowski głosił pogląd, że „Konstytucja Kwieciowa uznaje zasadę odrębności życia społecznego i aparatu państwowego. Wyklucza [...] «państwo totalne»” [...] (s. 36).

Charakter prawno-politologiczny ma jego znakomita monografia *Ustrój Związku Socjalistycznych Sowietkich Republik. Doktryna i konstytucja* (1929). Autor scharakteryzował w niej cechy ustroju politycznego ZSRR. Określił go jako dyktaturę nieograniczoną instytucjami prawa, w której faktyczną władzę sprawuje bolszewicka monopartia o charakterze elitarnym, antydemokratycznym, scentralizowanym. W niej Biuro Polityczne stanowi socjopolityczne centrum władzy skrajnie decyzyjnistycznej, opartej na bolszewickiej ideologii wyróżniającej się mistycyzmem, dogmatyzmem oraz koncepcją „rewolucji” negującej tradycyjne normy i zasady prawa.

Interpretacja przez Grzybowskiego ustroju bolszewickiego jako antypaństwa prawa łączy wątki znakomitej analizy normatywnej i socjopolitycznej w oryginalną ich syntezę.

Z akt znajdujących się w Instytucie Pamięci Narodowej wynika, że tą właśnie monografią Grzybowskiego interesował się w latach 1954 i 1955 jako „antyradziecką” Urząd Bezpieczeństwa. Zarządzono nawet poszukiwania jej egzemplarza, lecz kwerenda biblioteczna okazała się nieskuteczna (IPN Kr 010/9363; 9529/II, K.11, 13, 58, 62, 65).

W roku 1939 w *Encyklopedii nauk politycznych* (t. 4) Grzybowski opublikował cenną rozprawę pt. *Niemcy. Ustrój polityczny Trzeciej Rzeszy*, w której scharakteryzował ten ustrój jako dyktaturę, „albowiem oddaje pełnię władzy w ręce jednego człowieka nie skrupowanego ani wiarą w istnienie pewnych praw naturalnych, ani prawem pozytywnym” (s. 65).

Ważne dla politologii są także trzy jego monografie poświęcone analizie współczesnych systemów demokratycznych: *Demokracja angielska* (1946), *Demokracja francuska* (1947) oraz *Demokracja Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej* (1947).

Szczególnie wartościowa jest erudycyjna monografia o demokracji amerykańskiej. Charakteryzując w niej ustroj polityczny Stanów Zjednoczonych, Grzybowski podkreślał znaczenie sądów kontrolujących przestrzeganie norm konstytucyjnych. W ten sposób zostaje ograniczona rola organów ustawodawczych i wykonawczych. Tworzone w nim przez ustawodawcę prawo pozytywne nie jest nadrzędne wobec norm prawa zwyczajowego i zasad słuszności, lecz zostaje im niejednokrotnie podporządkowane przez interpretatorów prawa. Ich decyzyjną w praktyce rolę wzmacnia charakter norm amerykańskiej konstytucji, przyjmującej istnienie ponadkonstytucyjnych, naturalnych, odwiecznych zasad. Dla krytyków tego systemu wyroki sądowe nie są realizacją wymiaru sprawiedliwości, lecz wyrażają określony model filozofii polityczno-społecznej.

Interpretacja Grzybowskiego istoty amerykańskiej demokracji eksponowała jej normatywno-instytucjonalne cechy, była oryginalna, a także sugestywna intelektualnie i politycznie.

W 1948 roku opublikował on monografię *Ustrój Polski współczesnej*, zaś w roku 1949 kolejną wartościową pracę pt. *Nauka o państwie*, analizującą ustroje państwowe w ich historycznym rozwoju. Sprawom ustrojowym poświęcił ponadto artykuły: *Z zagadnień współczesnego parlamentaryzmu burżuazyjnego*, który ukazał się drukiem w 1955 roku w „Państwie i Prawie” (nr 4–5, dalej: PiP), oraz *Burżuazja a obszarnicy w państwie obszarniczo-burżuazyjnym. (Z zagadnień ustroju społeczno-gospodarczego)*, wydany w 1956 roku w „Kwartalniku Historycznym” (nr 4–5, dalej: KH). W 1957 roku zamieścił w PiP (nr 6) artykuł o charakterze prawno-ustrojowym *Stalinizm w socjalistycznym prawie konstytucyjnym*, w którym zjawisko polityczne zwane stalinizmem zostało scharakteryzowane jako problem moralny.

Studia z zakresu historii rozpoczął artykuł *O klasowe podłoże poglądów na państwo i prawo w starożytnej Grecji. (Na marginesie książki W. Kornatowskiego „Rozwój pojęć o państwie w starożytnej Grecji”)*, opublikowany w 1951 roku w PiP (nr 3). Polemikę z Ludwikiem Ehrlichem zawarł w artykule *Paweł Włodkowiec a współczesna mu kanonistyka. (Na marginesie pracy Ludwika Ehrlicha „Paweł Włodkowiec i Stanisław ze Skalbmierza”, Warszawa 1954 r.)*, wydany w PiP w 1955 roku (nr 11), zaś w artykule *Corona Regni a Corona Regni Poloniae* (na marginesie książki Jana Dąbrowskiego *Korona Królestwa Polskiego w XIV w. Studium z dziejów rozwoju polskiej monarchii stanowej*, Wrocław–Kraków 1956), który ukazał się w 1957 roku w CPH (t. 9, z. 2), polemizował także z J. Dąbrowskim, krytykując go za niezdefiniowanie „[...] ogólnego określenia pojęcia Corona Regni, ujmującego wszystkie jej postacie we wszystkich ówczesnych państwach, a więc ujmującego wspólne cechy tego pojęcia” (s. 301).

Do zbioru prac Grzybowskiego poświęconych historii starożytnej należą: *Przedmowa do dzieła Arystotelesa Polityka* (1953), opublikowany w CPH w 1961 roku (t. 13) artykuł *Co to jest prawo. Komentarz do dialogu Peryklesa i Alkibiadesa u Ksenofonta* oraz artykuł *Moderator imperii* wydrukowany w 1964 roku w „Acta Poloniae Historica” (nr 10).

W 1969 roku, w związku z pięćsetną rocznicą urodzin Niccolò Machiavellego zorganizował Grzybowski na Uniwersytecie Jagiellońskim międzynarodową sesję naukową. Opracował nową edycję Machiavellovskiego *Księcia* i napisał do niej znakomity *Wstęp* (1969), w którym charakteryzował florenckiego myślicie-la jako socjologa władzy pojmowanej realistycznie, a więc sprawowanej w konkretnej sytuacji politycznej. Dlatego Machiavellovski *Księżę* nie ma charakteru postulatywnego, lecz jest dziełem opisującym rzeczywistość zdegenerowanego państwa i społeczeństwa. Polityka księcia służy odnowie takiego państwa i społeczeństwa, opierając się na skutecznych, pragmatycznych metodach. Amoralizm Machiavellego jest w gruncie rzeczy pozorny, stanowi cechę tej filozofii politycznej, bynajmniej nie amoralnej, gdyż z jego nauk wynika znamienita dla władców dyrektywa: „[...] że na dłuższy dystans moralność opłaca się lepiej niż amoralność, że można wbrew moralności społecznej dojść do władzy, ale nie można przy niej się trwale utrzymać” (s. LXXIII).

Interpretacja Grzybowskiego Machiavellovskiej doktryny wyraża cechy oryginalne, jest nieschematyczna i refleksyjna, inspirująca czytelnika do własnych przemyśleń i analiz.

Istotne miejsce w twórczości naukowej Grzybowskiego zajmują dzieje Polski. W monografii *Teoria reprezentacji w Polsce epoki Odrodzenia* (1959) poddał analizie parlamentaryzm XVI wieku, zaś w 1959 roku opublikował monografię *Galicja 1848–1914. Historia ustroju politycznego na tle historii ustroju Austrii*, poddając analizie prawno-historycznej ten bardzo ważny dla historii Polski okres.

Grzybowski napisał także monografię *Historia państwa i prawa Polski*, t. 4: *Od uwłaszczenia do odrodzenia państwa*, którą uzupełnili i przygotowali do druku w 1982 roku Juliusz Bardach, Stanisław Grodziski, Monika Senkowska-Gluck, pod redakcją J. Bardacha. Z 1967 roku pochodzi erudycyjna monografia *Historia doktryn politycznych i prawnych. Od państwa niewolniczego do rewolucji burżuazyjnych*. Wydanie drugiej tej pracy ukazało się w 1968 roku.

Podstawy metodologiczne historii doktryn Grzybowski opracował i wyłożył już wcześniej w artykułach naukowych: *Z zagadnień metodologii historii doktryn politycznych* (CPH 1956, t. 8, z. 1), *Z badań nad historią myśli społeczno-politycznej* (KH 1957, nr 1) oraz w skrypcie UJ *Historia doktryn politycznych i prawnych* (cz. 1, wyd. II 1960). Pojęciem doktryn politycznych i prawnych obejmuje on koncepcje struktury politycznej społeczeństw, głównie zaś idee państwa i poglądy na prawo, w szczególności podkreślając, że historia doktryn analizuje poglądy na ogół zjawisk politycznych i prawnych bez względu na ich formę, rzeczywistą lub zmistyfikowaną treść oraz stosunek do funkcjonujących instytucji publicznych.

Grzybowski badał także naukę społeczną Kościoła. W 1958 roku ogłosił drukiem pracę *Polityka Watykanu 1917–1929*, która weszła w skład *Szkiców z dziejów papieżstwa*, a w 1970 roku w czasopiśmie naukowym „Etyka” (nr 6) ukazał się artykuł *Katolicka doktryna prawa natury*. W 1971 roku została opublikowana erudy-

cyjna monografia *Doktryna polityczna i społeczna papieżstwa (1789–1968)*, napisana wraz z Barbarą Sobolewską.

Jako historyka doktryn politycznych i prawnych charakteryzują Grzybowskiego wyraźne cechy metodologiczne: analizował historię doktryn jako prawnik, uznając ją za podstawę akademickiej edukacji prawniczej, badał „doktryny” w ścisłym związku z historią państwa i prawa, historią filozofii prawa, z prawem konstytucyjnym oraz socjologią władzy. Zrealizował maksymalistyczny program badawczy, obejmując nim historycznie najistotniejsze problemy doktrynalne. Analizując „doktryny”, wnikał w ich istotę, szukał prawidłowości i cech rozwoju, dążył do syntezy, stosował historyczny funkcjonalizm charakteryzujący jego całą metodologię.

Grzybowski był twórcą polskiej szkoły historii doktryn politycznych i prawnych. Opracował jej podstawy metodologiczne, napisał zasadnicze dla niej dzieła. Zainspirował intelektualnie szerokie grono uczonych, dla których był wzorem. Bez niego nie byłby możliwy dalszy, tak wielostronny rozwój badań nad historią doktryn politycznych i prawnych oraz rozwój badań nad historią myśli politycznej.

Postawa sceptyka była znamioną cechą refleksji historycznej Grzybowskiego. W 1970 roku opublikowano jego rozprawy i artykuły z czasopism naukowych oraz z pism polityczno-społecznych z lat 1928–1968 w dwutomowym zbiorze *Refleksje sceptyczne*.

Sceptycyzm Grzybowskiego wyraził się także w jego historycznych esejach: *Rzeczy odległe a bliskie. Rozmyślenia o historii Polski* (1969, wyd. II 1971), *Ojczyzna, naród, państwo* (1970, wyd. II 1977) oraz *Pięćdziesiąt lat 1918–1968* (1977, wyd. II 1980). W eseju tym podkreślał, że „naród nie jest monolitem jednej myśli, jednej ideologii, jednej woli” (s. 171).

W historiografii wymieniane są zróżnicowane źródła inspiracji teoretycznych, określających profil intelektualny Grzybowskiego. Tak więc na jego zainteresowania naukowe istotny wpływ wywarła – zdaniem wybitnego filozofa prawa i polityki, historyka nauki Kazimierza Opałka – krakowska szkoła historyczna, głównie zaś Michał Bobrzyński. Natomiast wspomniany już znakomity historyk państwa i prawa Juliusz Bardach podkreślał intelektualną więź Grzybowskiego z nauką francuską oraz jego renesansowe, interdyscyplinarne zainteresowania, jak również metodologiczny racjonalizm tak charakterystyczny dla epoki oświecenia i filozofii encyklopedystów. Z kolei historyk doktryn politycznych i prawnych Henryk Olszewski twierdzi, że na Grzybowskiego zasadniczo wpłynęły inspiracje intelektualne M. Bobrzyńskiego, Maxa Webera oraz Karola Marksa. A zatem Bobrzyński zainspirował go przede wszystkim metodologicznie syntetyczną analizą źródła w ujęciu komparatystyczno-interdyscyplinarnym. Także wpływ Webera miał charakter metodologiczny, wyrażający się głównie w dążeniach do zobiektywizowania nauk humanistycznych oraz odrzucenia jednostronnej interpretacji zjawisk polityczno-społecznych. Natomiast Marks ukształtował historyczny sceptycyzm Grzybowskiego.

W drugiej połowie lat 60. XX wieku Grzybowski prowadził z pozycji racjonalnego sceptyka pełne aluzji polityczne historyczne gawędy w telewizji, emitowane na żywo z Katowic. Jego wyważony sposób myślenia i wartościowania był przedmiotem telewizyjnej recepcji. Od niego dowiadywała się telewizyjna Polska o wartości państwa, które jest wartością całego narodu, o tym, że dyskusja polityczna powinna być otwarta i odpowiedzialna, że nie istnieje monopol na prawdę, a współczesność jest wynikiem historii.

Telewizyjna publicystyka Grzybowskiego była istotna w związku z jego stosunkiem do wydarzeń marcowych 1968 roku. Wtedy zerwał on współpracę z „Życiem Literackim”, będąc zdecydowanym przeciwnikiem patologicznej ksenofobii, antysemityzmu i nacjonalizmu. Mówiąc o historii pozornie językiem pełnym anegdot i symboli, wypowiadał się w rzeczywistości na temat współczesnej sytuacji politycznej. Jego intencje były przejrzyste: występował jako rzecznik wolności, tolerancji oraz obrońca uniwersyteckiej autonomii, opowiadał się przeciwko każdej formie dyskryminacji i nietolerancji. Nigdy jednak nie przekraczał subtelnej granicy aluzji i analogii, panując nad swym temperamentem publicysty. Telewizja Polska rozumiała intencje profesora. W miejscach publicznych był entuzjastycznie rozpoznawany i owacyjnie witany.

Grzybowski posiadał znakomite cechy mistrza i profesora. Jego autorytet naukowy wynikał z nieprzeciętnej erudycji, nie zaś ze zinstytucjonalizowanej hierarchii uniwersyteckiej. Wyróżniała go intelektualna intuicja. Fascynował jego analityczno-syntetyczny sposób myślenia, inspirujący do krytycznych i twórczych refleksji. Wzbudzał powszechny szacunek i autentyczne uznanie. Sceptyczny w metodzie, konstruktywny w pracy, łączył metodologiczny racjonalizm z postawą uczonego pełną badawczej pasji. Był zwolennikiem kompromisu, lecz nie za wszelką cenę. Własne stanowisko konfrontował z opinią polemisty, odrzucając dogmatyczne racje. Postrzegano go jako intelektualnie kontrowersyjnego. Dążąc do syntezy nie wbrew kierunkom intelektualnym, lecz na ich podstawie, był przede wszystkim oryginalny. Nie tolerował biurokracji, ale cenił ład i porządek. Z reguły uśmiechnięty, z charakterystyczną fajką, zawsze chętny do dyskusji i stawiania inspirujących pytań. Onieśmiał, ale nie przez sposób zachowania, lecz przez ogrom wiedzy wspartej błyskotliwą inteligencją.

Katedra Historii Doktryn Politycznych i Prawnych została włączona do Instytutu Nauk Politycznych, utworzonego w 1969 roku na Wydziale Prawa UJ. To właśnie dzięki takim uczonym jak Grzybowski Instytut zachował akademicki charakter.

Profesor Grzybowski zmarł w szpitalu oo. Bonifratrów 19 czerwca 1970 roku w Krakowie dwie godziny po potrąceniu go przez auto na ulicy Karmelickiej. O tragicznym w skutkach wypadku poinformował mnie telefonicznie mój kuzyn chirurg, dr Aleksander Nitoń, który właśnie wtedy miał dyżur w szpitalu. Natychmiast zatelefonowałem do pracowników naszej Katedry Historii Doktryn Politycznych i Prawnych, powiadamiając ich o tej tragedii. Nauka polska poniosła niepowetowaną stratę.

ARCHIWALIA

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie: S III 246, WP II 514.
Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie: IPN Kr 010/9363; 9529/II.

LITERATURA

- Bardach J., *Pasje uczonego. Rzecz o Konstantym Grzybowski (1901–1970)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1996, t. 48, z. 1–2.
- Baszkiewicz J., *Konstanty Grzybowski, historyk idei* [w:] *Konstanty Grzybowski – myśliciel sceptyczny*, red. W. Kozub-Ciembroniewicz, Kraków 2000.
- Grodziski S., *Konstanty Grzybowski – historyk ustroju Polski*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1996, t. 48, z. 1–2.
- Grzybowski K., *Niemcy. Ustrój polityczny Trzeciej Rzeszy* [w:] *Encyklopedia nauk politycznych. (Zagadnienia społeczne, polityczne i gospodarcze)*, red. E.J. Reyman, t. 4, z. 1, Warszawa 1939.
- Grzybowski K., *Wstęp* [w:] N. Machiavelli, *Księżę*, przeł. W. Rzymowski, oprac. K. Grzybowski, Wrocław 1969.
- Grzybowski K., *Pięćdziesiąt lat 1918–1968*, z przedmową K. Opalka, Kraków 1977.
- Jaskólski M., *Konstanty Grzybowski – konserwatyzm a polityka i nauka*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1996, t. 48, z. 1–2.
- Kozub-Ciembroniewicz W., *Konstanty Grzybowski (1901–1970)* [w:] *Uniwersytet Jagielloński. Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*, red. J. Stelmach, W. Uruszczak, Kraków 2000.
- Kozub-Ciembroniewicz W., *Konstanty Grzybowski i rozwój historii doktryn politycznych i prawnych w Polsce po r. 1945*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1995, t. 47, z. 1–2.
- Majchrowski J.M., *Konstantego Grzybowskiego koncepcja rządów autorytarnych* [w:] *Konstanty Grzybowski – myśliciel sceptyczny*, red. W. Kozub-Ciembroniewicz, Kraków 2000.
- Olszewski H., *Konstanty Grzybowski (1901–1970). Próba charakterystyki naukowej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1971, t. 23.
- Opalek K., *Pod znakiem refleksji (o Konstantym Grzybowski)* [w:] *Konstanty Grzybowski. Pięćdziesiąt lat. 1918–1968*, przedmowa K. Opalek, Kraków 1977.
- Sobolewska B., *Dyktatura, demokracja i historia w rozprawach i pracach Konstantego Grzybowskiego* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Konstantego Grzybowskiego*, Kraków 1971.